

Svar om EØS-rett og politikk

EU
Fredrik Sejersted

Under tittelen «Forførerisk EØS?» slår Johan Nygaard i Klassekampen den 11. februar friskt om seg. EØS-avtalen er både et «nasjonalt traume» og en «politisk thriller», med «ibsenk dramaturgi», der det fremsettes «falske» påstander, folk «forføres», rettslivet «korrumpere» og Stortinget «bedras», i «et spill som kanskje ligner litt på ulovlige konspirasjoner og korrupsjonslignende tilstander», der «alle tilsynelatende har noe på alle».

Slike utfall kan være underholdende, men de er svært langt fra virkeligheten verden, der EØS-avtalen over seksten år i hovedsak prosaisk og pragmatisk har vært forvaltet av hederlige og skikkelige folk, som man kan være enig eller uenig med, men som i beste mening stort sett gjør så godt de kan. Innimellom sleivsparkene reiser Nygaard imidlertid flere interessante spørsmål. Et par av dem skal kort kommenteres.

Det første gjelder EØS-avtalens dynamiske utvikling. I et intervju med Nationen nylig, uttalte jeg at denne utviklingen hadde skjedd på en måte «som ingen i Norge helt klart så for seg» da avtalen ble inngått. Dette hisser Nygaard seg opp over, og mener at EØS-motstanderne tidlig på '90-tallet nettopp advarte mot avtalens dynamikk. Det har han rett i, men det er ikke poenget. Alle visste i 1992 at EØS-avtalen skulle være dynamisk. Det står i teksten, og det var meningen. Noen mente det var positivt, andre negativt. Men hvordan denne dynamikken nærmere ville arte seg, var det faktisk ingen i 1992 som «helt klart» så for seg. Tilhengerne hadde forventninger, og fikk rett i noe, men ikke alt. Motstanderne hadde advarsler, og fikk rett i noe, men ikke alt. Det er en observasjon som man skal være bra krangleveren for å hisse seg opp over.

Deretter trekker Nygaard frem hjemfallssaken – som gjaldt reglene om eierskap til vannkraften. Det er et interessant eksempel, men ikke helt slik han fremstiller det. Her var situasjonen i 1992 at tilhengerne av EØS-avtalen antok at hjemfallsret-

ten ikke ville bli berørt av EØS- retten, og kunne bestå uendret. Motstanderne advarte mot at EØS ville føre til liberalisering og privatisering av vannkraften.

Hvem fikk rett? Begge – og ingen. På begynnelsen av 2000-tallet startet Esa en prosess mot de norske hjemfallsreglene. Det var et sjokk for det politiske Norge. Skiftende regjeringer forsvarte reglene, i en prosess som varte frem til juni 2007, da Norge tapte i Efta-domstolen. I tapet lå imidlertid spiren til seier. Norge hadde nemlig vunnet frem med sin prinsipielle påstand om at offentlig eierskap til vannkraften er forenlig med EØS- retten. Dette var bare ikke gjennomført på en tilstrekkelig konsistent måte. Dommen kunne derfor like godt etterleves ved å styrke det offentlige eierskapet. Dette gjorde regjeringen i 2007 ved den såkalte «konsolideringsmodellen», som jeg som statsadvokat var med på å utforme.

Resultatet ble altså at man ikke bare beholdt, men sågar styrket det offentlige eierskapet til landets vannkraftressurser. Hjemfallssaken er et eksempel på at forholdet mellom rett og politikk under EØS-avtalen er langt mer sammensatt og nyansert enn Nygaard gir inntrykk av – og at det gjennom 16 år i mange saker har vært mulig for Norge å beholde et betydelig nasjonalt

«Jurister har vært blant de fremste kritikerne av rettsliggjøringen»

handlingsrom innenfor rammene av EØS.

Nygaard tar så opp politikken «rettsliggjøring» som følge av EØS. Det er en viktig debatt. Rettsliggjøringen er en trend i tiden, som er påpekt av Maktutredningen, og som både skyldes EU/EØS, EMK og økt nasjonal rettighetslovgivning. Det er ikke noe belegg for å hevde at den «korrumpere», slik Nygaard påstår. Men det er åpenbart at den skaper utfordringer – både for politikere, jurister og samfunnet generelt. Den innebærer en styrking av individets rettsvern, men også en utfordring for demokratiet. Det er imidlertid ikke slik som Nygaard synes å tro, at rettsliggjøringen alltid kjøres frem av juristene. Tvert imot har jurister vært blant de fremste kritikerne av

Klassekampen torsdag 11. februar

utviklingen. Selv har jeg de siste årene flere ganger i artikler og avisinnlegg advart mot overdreven rettsliggjøring – og fremhevet betydningen av å bevare og beskytte det politiske demokratiske handlingsrom.

Nygaard avslutter med et råd om at jeg må stille meg selv det «ubehagelige» spørsmål om jeg evner å skjelne mellom oppdraget som leder for EØS-utredningen og egne profesjonsinteresser, karriere og prestisje. Det er et betimelig spørsmål, men for egen del opplever jeg det verken som særlig ubehagelig eller vanskelig. Dette er et selvsagt akademisk krav, som de fleste av oss med vekslende suksess daglig forsøker å leve opp til. Og hva gjelder EU/EØS-saken kan vi vel alle i Norge fra tid til annen ha godt av å spørre oss selv om interesser, prestisje og fastgrodd standpunkt stenger for søken etter ny erkjennelse og viten. Nygaards voldsomme ordbruk og karakteristikk kan tyde på at han kanskje selv også bør stille seg noen spørsmål?

For det utvalget jeg leder, som de neste to årene skal utrede Norges avtaler med EU (EØS med flere), vil forholdet mellom rettslige krav og politisk handlingsrom være et naturlig og viktig tema, som vi skal søke å kartlegge og beskrive så korrekt og nøytralt og dekkende som mulig.

Fredrik Sejersted,
professor dr. juris, Senter for europarett ved Universitetet i Oslo
fredrik.sejersted@jus.uio.no

kvinnen. Det betyr ikke at man kan ta hva som helst ut av luften og hevde at det er et religiøst uttrykk. Det er imidlertid ingen tvil om at mange muslimske kvinner opplever hijab som en religiøs handling. I et menneskerettslig perspektiv er dette tilstrekkelig.

Så må Kværness, Elisabeth Reehorst og vi gjerne argumentere mot både hijab og de «konservative religiøse talsmennene» på et mer overordnet, ideologisk plan. Det endrer imidlertid ikke på den enkelte kvinnes rett til å leve i tråd med sin religiøse tro, uten at det skal begrense hennes livsmuligheter eller hennes adgang til deltagelse i sentrale samfunnsinstitusjoner, slik både politiet og domstolene er. Unntak fra denne retten kan gjøres bare i noen få tilfeller. Vi har tidligere argumentert for hvorfor vi mener dette ville være uklokt for domstolens del.

Kari Helene Partapuoli,
leder Antirasistisk Senter
Rune Berglund Steen,
kommunikasjonsansvarlig Antirasistisk Senter

Trekker USA seg ut?

FORSVAR
Asle Toje

Jan Hårstad påstår eplekjekt at jeg tar feil når jeg hevder at USA reduserer sitt fotavtrykk i Europa. Trenden jeg viste til er tydelig i amerikanske militære prioriteringer. De siste tjue årene har vi sett jevn reduksjon i Amerikanske troppeni-vår i Europa – fra en koldkrigsstyrke på over 300.000 til om lag 50.000 i 2010. De er også i ferd med å trekke sine kjernefysiske våpen ut av Tyskland.

Den pågående globale omdisponering har ført til stenging av en rekke installasjoner som den symbolske viktige Keflavik-basen på Island. Amerikas nye installasjoner i Sentral- og Øst-Europa er skjelettstrukturer med lite permanent personell. Nato har ikke utvidet sine «yttergrenseforsvar» i takt med østutvidelsene. Amerika har også redusert troppetilstedeværelsen i Nato-opdrag på Balkan, hvor EU-landene nå bærer hovedbyrden.

Jeg har skrevet mer om dette i boken «America the EU and Strategic Culture» (Routledge, 2008). Det stemmer heller ikke at Nato skal bli «paraplyen over fusjonerte afrikanske armeer». Tanken om et «globalt Nato» har for liten støtte i Europa til å kunne kalles troverdig.

Dynamikken i denne omdisponeringen er først og fremst gledelig: Europa er fredelig og truslene er å finne andre steder. Men det reflekterer også at Amerika sliter med å finansiere et militærvesen som er sterkt nok til å dekke alle de sikkerhetsgarantiene de har utstedt.

Obama mangler følelsesmessig tilknytning til Europa. Han har en kjølig og analytisk syn på allierte og partnere. Når et land hjelper Amerika løse globale sikkerhetsutfordringer, vil han bruke mye tid og ressurser på dette landet. Det er i denne sammenheng at vi må forstå det kjøligere forholdet mellom Norge og USA.

Asle Toje,
utenrikspolitisk forsker og kommentator
asle.toje@vr-crisis.com

vi jo bare unnskyldte, til de naboene som ble berørt av demonstrasjonen. Noe politiet også burde gjøre; tåregassen kunne merkes på Karl Johan.

I en tid da politikerne i stadig mindre grad lytter til alternative bevegelser som ønsker seg et samfunn basert på virkelige verdier, kan det fort bli til at gårdsdagens spontane oppførte er det eneste våpenet vi har. Og om det nå er vold dere mener vi bedriver, så tenk dere om: i et land som har tuftet sin rikdom på miljøskadelig oljeutvinning og andre lands lidelser, i form av krig mot verdens fattigste land og utnyttning av hele verdens naturlige ressurser, og som kan sette mennesker på gaten i februar uten å blunke: hvem er det som bedriver den egentlige volden?

aktivistene,
ved Bjørn Larsen
bjornlala@hotmail.com

Menneskerettsbevisst domstol

HIJAB
Kari Helene Partapuoli og
Rune Berglund Steen

I sitt innlegg 12. februar hevder Ragnar Kværness at Antirasistisk Senter forutsetter at «troen og hijaben er ett», og at vi dermed er på linje med de «konservative religiøse talsmennene». Denne misforståelsen er utledet av at Kværness ikke ser ut til å ha forstått det menneskerettslige perspektivet i vår argumentasjon.